

BRIEVEN AAN DE REDACTIE

Ernstige abstinentieverschijnselen na het gebruik van clomipramine

DR. TH. B. KRAFT, PSYCHIATER TE ARNHEM

Clomipramine (Anafranil) is een tricyclisch anti-depressivum dat sinds 1970 in Nederland in de handel is. Het wordt aanbevolen bij allerlei vormen van depressies, bij dwangsyndromen, bij enuresis nocturna, bij anorexia nervosa en zelfs bij ejaculatio praecox. Tijdens het symposium over Anafranil in Jersey in 1973 is dit middel wat zijn therapeutische merites betreft, doch ook ten aanzien van zijn verschillende bijwerkingen (o.a. hypotensie, anti-cholinergisch, gastro-intestinaal en op seksueel terrein anti-potentie) uitgebreid besproken (*J. intern. med. Res.* (1973) I, nr. 5).

Psychische nevenwerkingen vermeldde CAPSTICK bl. 4), o.a. depersonalisatiegevoelens, hypomanische reacties, slapeloosheid en tevens slaperigheid overdag („drowsiness”) en bovendien paradoxale reacties zoals geagiteerdheid en geprikkeldheid. Over abstinentieverschijnselen wordt nergens gerept.

De laatste maanden zagen wij in onze poliklinische praktijk 6 patiënten en in onze klinische één, die korte of langere tijd zeer onaangename symptomen kregen na staking van het middel. Deze bestonden uit

duizeligheid en zweverigheid (6 maal), misselijkheid (5 maal), elektrisch gevoel („onder stroom staan”, zeer typisch, 3 maal), algemeen malaisegevoel (4 maal), maagklachten (3 maal) en angstige dromen (4 maal). Depressieve stemmingen kwamen slechts in lichte mate voor (wellicht door het malaisegevoel). Toevallig (?) waren alle zeven patiënten vrouwen. Ten einde uit te sluiten dat suggestieve en psychologische factoren na het staken een rol zouden spelen, hebben we aan twee van de poliklinisch behandelde vrouwen achtereenvolgens „vera” en placebo verstrekt. Bij beiden ontstonden onmiddellijk na het innemen van de placebotabletten onthoudingsklachten.

De duur varieerde van één week tot vele weken. Twee vrouwen gingen het middel weer gebruiken. De ontwenningverschijnselen waren heviger na een langdurige medicatie dan na een korter bestaande. Uitvoeriger mededelingen zullen nog volgen.

Juni 1977

GESCHIEDENIS DER GENEESKUNDE

De hartspier bij Van Leeuwenhoek of er is niets nieuws onder de zon

PROF. DR. J. JAMES

Op het Celbiologie-congres te Boston werd ik aangeklampt door een collega, prof. S. J. PHILIPS uit Philadelphia, die mijn hulp inriep bij het ontrafelen van de vraag in hoeverre het verfact-anastomoserende karakter van de cellen van de hartspier al door VAN LEEUWENHOEK zou zijn herkend. Hij beschikte over een Latijnse vertaling uit 1722 van brief nr. 82 van VAN LEEUWENHOEK aan de Royal Society (april 1664), waarin op niet geheel duidelijke wijze gesproken werd over een „concanatio” van langgerekte elementen. Ik zegde hem toe, de (naar mijn idee kleine) moeite te zullen nemen dit even na te gaan in *Alle de brieven*, aan de hand van de oorspronkelijke Nederlandse tekst. Toen ik dit na mijn terugkomst deed, bleek echter dat deze brief nog niet was

verschenen in deze door de Van Leeuwenhoek-commissie uitgegeven serie. Prof. dr. G. A. LINDEBOOM was zo vriendelijk mij erop te attenderen dat de brief wel aanwezig was in de Universiteitsbibliotheek te Amsterdam, doch daar niet mocht worden gefotocopieerd. De Royal Society te Londen bleek echter bereid een microfilm van deze brief ter beschikking te stellen.

De tekst nu in het origineel nalezend — het wat curieuze kerklating waar de Amerikaanse collega mee had geworsteld, was niet al te duidelijk en LIVIUS ligt overigens al weer lang achter ons — bleek al gauw hoezeer VAN LEEUWENHOEK met zijn wonderbaarlijk scherp-waarnemingsvermogen de tijd weer ver vooruit was. Een citaat uit de desbetreffende brief, alsmede de aan deze brief toegevoegde tekeningen (fig. a, 1-5), geven duidelijk aan dat VAN LEEUWENHOEK de vertakkingen en anastomoseringsen van de hartspiervezels uitste-

Histologisch Laboratorium van de Universiteit van Amsterdam.